

שאלה: בעלי קבלה והדרשנים מדברים הרבה על "גלות השכינה" ועל "צער השכינה". מה היא כוונת הדברים?

תשובה: צריכים לדעת שהקב"ה הוא למעלה מהשגתנו. הוא שונה לחלוטין מכל מה שאני מכירים בחיי עולמנו. לכן אי אפשר לנו לתאר אותו כלל. יודעים אנו עליו אך ורק שההוא קיים ושהוא הבורא שעשה כל מה שיש. אבל בנוסף להכרת המציאות העליונה הזאת, יש מושג של "שכינה". זה בא לתאר אותו האופן שאנו מכירים את פעולותיו, את ההשגחה שלו בעולמנו, את הדברים הניכרים לנו.

וכך כתב מחבר "בן איש חי" (בשו"ת רב פעלים, ח"א, סוד ישרים, סוף פרק א) "שכינה הוא שם של אור שברא האלוה... ויורד חלק מן האור הזה למטה בעולם הזה ושוכן בישראל ובבית המקדש... ובאמת הוא אור נברא". הוא מזכיר שבזה הוא סומך על דברי הרמב"ם (מורה נבוכים ח"א פרק כח). כן שו"ת נודע ביהודה (תנינא, או"ח קז) פירש כך.

שורש דבר הוא במקרא: "וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים" (שמות כט, מה). ה' מוכיח את מציאותו בינינו ע"י השגחה מיוחדת.

אבל ישנן מצוות מסוימות שבהן ניכרת יותר ברכותיו של הקב"ה, וקוראים לכך "גילוי שכינה". לדוגמא, איש ואשתו ושלוש ביניהם, שכינה שרויה ביניהם (סוטה יז, א). וכך שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה, שכינה שרויה (אבות ג).

כל העוסק בתורה בלילה, שכינה כנגדו (תמיד לב, ב).

עוד מעלה יתרה מזה, "מבקש אתה לראות פני שכינה בעולם הזה? עסק בתורה בארץ ישראל" (מדרש תהלים, תחילת מזמור ק"ה).

מה היא "לראות פני שכינה"? אלא היא השגחה מיוחדת של שמירה. רואים אנו זאת, נגד כל המתנכלים והמשטינים לביסוס התורה בארץ ישראל, נגד שונאי-דת, רואים אנו תמידים כסדרם נסים נסתרים בהצלת חיי-התורה. כדברי המקובל הגדול רבנו בחיי (על דברים לא, סוף פסוק טז) "וזאת היא מעלת ארץ ישראל... כי עיקר ההשגחה בארץ, ומשם מתפשטת לשאר מקומות העולם". ובאמת פסוק מפורש הוא "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹרַשׁ אֹתָהּ, תָּמִיד עֵינֶי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַמְרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה" (דברים יא, יב).

אמנם אפשר לשאול, הרי חז"ל תקנו לנו להתפלל (בתפילת שמונה-עשרה) "המחזיר שכינתו לציון", ומשמע שאינה שם תמיד? אלא ביאור הדבר כי אין שכינה כאן **בשלימות** כל עוד לא חזרו עשרת השבטים (ר' משה קורדוברו – רמ"ק, בספרו "אור יקר", כרך רביעי, עמ' קנב, על זהר פרשת לך לך). ועוד הוסיף שם שאין השכינה כאן בשלימות כל עוד בית המקדש אינו על מקומו ועל מכונו. אבל ודאי כי כל יהודי נוסף הקובע דירתו בארץ הקודש, מוסיף בהארת השכינה שם. ההשפעה הולכת וגוברת.

וכן שכינה שורה על בעלי ענוה (ילקוט שמעוני, שמות, רמז שב). ואין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש... אלא מתוך שמחה של מצוה (שבת ל ע"ב).

וכאשר חטאים גורמים נאמר "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה" (דברים לא, יח). כלומר, לא רואים את ההשגחה.

בסיכום, גלויי שכינה היא ההכרה שהקב"ה שוכן בקרבנו. אבל גלות השכינה הוא כאשר כביכול היא נעלמת. זאת כאשר בני העולם אטומים, כאשר הם אינם מודעים למציאות הבורא, כדברי הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ג) בטעם מצות תקיעת שופר בראש השנה: "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו. כלומר עורו ישינים מְשִׁינְתְּכֶם, ונרדמים הקיצו מִתְרַדְמִתְּכֶם. וחפשו במעשיכם וחֲזְרוּ בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל. הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם. ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה". עכ"ל.

צריכים להודיע לכולם כי הביטוי "שכינתא בגלותא" מופיע בתלמוד, גם בבבלי וגם בירושלמי, רק לענין שכיון שגלו ישראל, גלתה שכינה עמהם (מגילה כט ע"א). כלומר היא דבקה בישראל אף בהיותם בארצות נכר. וכן הוא בזוהר בעשרים ותשע מקומות לענין זה (לפי חיפוש בתוכנה "בר-אילן). אבל לא שהיא נפרדת מישראל. וזהו יסוד בשימוש הנכון של הביטוי.

"הסתרת פני השכינה" היא כאשר בני אדם אינם מכירים את נוכחותו של הבורא. כאשר אינם חושבים על העקרון של "אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה). אבל צריכים אנו לדעת כי מעולם לא זזה שכינה מעם ישראל. מפורש נאמר במקרא "השוכן אתם בתוך טומאותם" (ויקרא טז, טז) והעירו על כך חז"ל: "אפילו בשעה שהם טמאים, שכינה עמהם" (יומא נו ע"ב).

אבל גם בענין "גילוי השכינה" נאמר "שובו אלי, ואשובה אליכם, אמר ה' " (מלאכי ג, ז).